

MENIREA ACTUALĂ A ȘTIINȚELOR SOCIO-UMANE ÎN ROMÂNIA

Achim Mihu

Cluj-Napoca

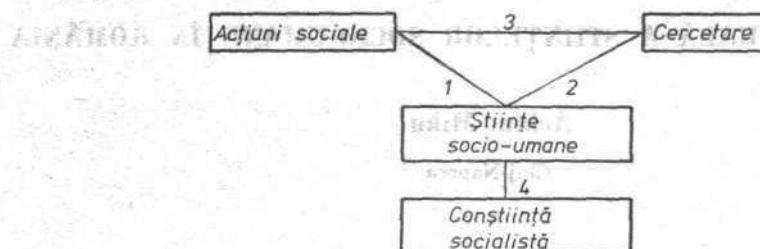
Sarcinile privind perfecționarea și dezvoltarea științelor socio-umane (prin această expresie înțelegem disciplinele filozofie, economie politică, politologie, sociologie, istorie, psihologie, etică, estetică etc.), expuse cel mai extins și dens în documentele Congresului al XII-lea al P.C.R. reprezintă o parte integrantă și esențială a ideologiei științifice și a umanismului partidului nostru. Formarea unui om nou, multilateral dezvoltat, cu o înaltă conștiință socialistă, cunoșcător al celor mai valoroase creații ale inteligenței și sensibilității umane, exemplar pregătit pentru a corespunde căt mai deplin triplului status de producător, proprietar și beneficiar este de neînchipuit fără un ansamblu de științe despre societate și om, armonios structurat și revoluționar prin deschiderea lui spre acțiunile, necesitățile vieții sociale, față de interesele și exigența maselor largi populare, receptivitate alertă și continuă față de schimbările care se petrec în societatea noastră și în lume, față de noile cuceriri ale cunoașterii omenești, tehnicii și culturii și prin misiunea care îi revine în progresul general al societății.

Această teză generală, conform căreia poziția față de științele socio-umane în dezvoltarea lor este circumscrisă în misiunea științifică și axiologică a partidului nostru despre om, este prezentată și concretizată în documentele P.C.R., în cîteva direcții de bază asupra cărora ne vom opri în cele ce urmează. Vom avea în vedere, în principal, următoarele aspecte: I. Sistemul legăturilor sociale fundamentale din care fac parte științele socio-umane; II. Raportul lor cu acțiunile sociale (îndeosebi economice și politice)¹; III. Relația acestor științe cu cercetarea; IV. Corelația dintre ele și formarea și dezvoltarea conștiinței sociale.

I. Științele socio-umane sunt o latură deosebit de importantă a societății noastre, aflată în relații directe sau mijlocite cu toate celelalte domenii ale vieții sociale. În mod deosebit, din ansamblul acestora, cîteva dintre ele se bucură în documentele partidului nostru din ultimii ani de o atenție aparte, constituind raporturile esențiale ale științelor socio-umane în an-

¹ Întotdeauna cînd ne vom referi în acest articol la acțiunile sociale avem în vedere îndeosebi pe cele economice și politice.

samblul societății românești. Schematic sistemul legăturilor sociale fundamentale din care fac parte științele socio-umane poate fi prezentat astfel :

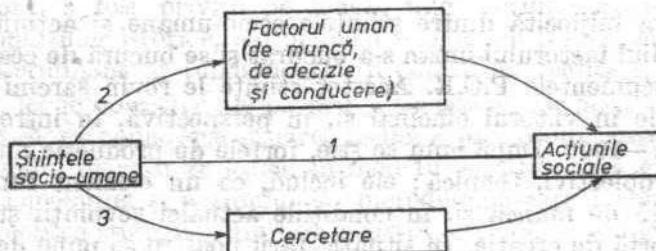
După cum se poate vedea, științele socio-umane sunt privite într-un sistem din care fac parte încă trei elemente : acțiunile sociale, cercetarea și conștiința socialistă. În cadrul acestui sistem există patru legături de bază : 1. acțiunile sociale — științele socio-umane ; 2. științele respective — cercetare ; 3. acțiunile sociale — cercetare ; 4. științele socio-umane — conștiința socialistă. Este necesar să facem cîteva precizări. Schema pe care am prezentat-o reprezintă o decupare din ansamblul complex de legături sociale din care fac parte științele socio-umane în societatea noastră. Ea vrea să semnaleze, aşa cum s-a arătat, legăturile fundamentale ale sistemului de relații sociale în care ele sunt incluse. Totodată, deoarece în atenția noastră stau problemele și sarcinile științelor la care ne referim, facem abstracție, la acest nivel de analiză, de alte legături care există între elementele semnalate, cum ar fi cele dintre acțiunile sociale și conștiința socialistă și dintre cercetare și conștiința socialistă. Nu ținem seama nici de relațiile mijlocite care, în mod real, există între acțiunile sociale — cercetare — științe socio-umane ; cercetare — conștiință socialistă — acțiunile sociale etc.

Am semnalat sistemul de legături fundamentale din care fac parte științele socio-umane nu numai pentru a face o deschidere logică spre problemele asupra cărora urmează, în continuare, să ne oprim. În mod deosebit, el are menirea de a mijlochi dezvăluirea semnificației esențiale a sarcinilor stabilite de documentele partidului nostru în vederea perfecționării științelor socio-umane românești. Documentele Congresului al XII-lea cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în cincinalul 1981—1985 și orientările de perspectivă pînă în 1990 au drept coordonată principală și, în același timp, revoluționară trecerea obligatorie și conștientă la o nouă calitate. În mod firesc, avînd în vedere toate acestea, cînd ne referim la situația și perspectivele științelor socio-umane din țara noastră trebuie să ne punem întrebarea : *Ce înseamnă noua calitate în acest domeniu?* Nu putem rămîne însă numai la nivelul interogațiilor : acestei întrebări trebuie să-i și dăm răspuns. Mai mult decît atît, răspunsul este necesar să fie de așa natură încit să nu pună piedici de nici un fel dezvoltării reale, în multiple direcții și la un nivel superior, a științelor socio-umane.

Considerăm că noua calitate în științele socio-umane înseamnă, în special, următoarele : a. dezvoltarea unor legături strînse și armonioase,

care, fără să conducă la negarea particularităților lor, a conținutului și rolului lor specific, să aibă drept efect apropierea reciprocă a științelor socio-umane și a celorlalte elemente ale sistemului din care ele fac parte, sistem pe care am încercat să-l surprindem în schema pe care am prezentat-o ; b. aceste legături este necesar să aibă asemenea caracteristici încit fiecare dintre ele să fie cît mai funcționale pentru termenii între care se stabilesc și să permită în cea mai mare măsură dezvoltarea nestingherită a acestora. Științelor socio-umane în acest sens, le revine rolul de a contribui, prin potențele și rolul lor specific la buna desfășurare a acțiunilor sociale și cercetării, la dezvoltarea lor și a conștiinței socialiste ; c. realizarea unor asemenea legături nu este posibilă fără perfecționarea neîntreruptă a fiecărui element component al sistemului la care ne referim. Așa se face că noua calitate în domeniul științelor socio-umane înseamnă nu numai îmbunătățirea relațiilor lui cu cele trei elemente fundamentale corelative (acțiunile sociale, cercetare, conștiința socialistă), ci și schimbarea revoluționară, în concordanță cu progresele cunoașterii la nivel mondial, pe măsura tradițiilor culturii noastre și în conformitate cu nevoile socialmente determinate ale însăși structurii, conținutului și formelor științelor socio-umane luate fiecare în parte și ca ansamblu de relații interdependente și complementare de cunoaștere a omului și a lumii lui. Trebuie însă precizat că, dezvoltarea științelor socio-umane, ca un domeniu important al vieții noastre sociale, nu poate să aibă loc în orice direcție sau fără nici o direcție, ci, în mod deosebit, ca tendință și, în ultimă instanță, în sensul sporirii la maximum a capacitatei lor de cunoaștere și a funcționalității legăturilor lui fundamentale în cadrul raportului social imediat din care face parte.

II. Raportul științelor socio-umane cu acțiunile sociale, așa după cum, într-o anumită măsură, a rezultat deja din cele spuse mai înainte, deține un loc aparte în cunoașterea și înțelegerea sarcinilor care revin acestor științe. În linii generale, raportul respectiv poate fi schematic prezentat astfel :

Rezultă că, în principal, este vorba despre trei legături de bază între științele socio-umane și acțiunile sociale, pe calea cărora se infăptuiește într-o măsură importantă ceea ce vrea să afirme expresia integrarea învățământului sau a științei cu producția. Una dintre ele (1) are un caracter nemijlocit iar celelalte două sint mijlocite de factorul uman (2) și de cercetare (3). Cum vom reveni, ceva mai departe, mai pe larg asupra relațiilor dintre științele socio-umane și cercetare și dintre cercetare și acțiunile sociale aici este cazul să acordăm atenția cuvenită primelor două legături

(relația directă dintre științele socio-umane și acțiunile sociale și relația dintre aceste științe și acțiunile sociale mijlocită de factorul uman).

Relația nemijlocită dintre științele socio-umane și acțiunile sociale este remarcată în documentele Congresului al XII-lea cu cel puțin două ocazii. Mai întii, este vorba de practica în producție a celor care se pregătesc în domeniul științelor socio-umane. Aceasta va reprezenta, la fel ca în alte domenii de pregătire, circa o treime din totalul programului de învățămînt. Este de la sine înțeles că practica în producție pe lîngă rolul ei formativ, metodologic dar și teoretic (ca prilej de elaborare și verificare a ipotezelor), are menirea de a-și aduce un aport efectiv la realizarea unor sarcini stabilite în planurile economice sau cu caracter politico-ideologic al unităților productive, ale unor organisme de stat, partid și sindicat în cadrul cărora ea se desfășoară. În al doilea rînd, în raportul la cel de-al XII-lea Congres al partidului se evidențiază necesitatea acționării mai ferme în sensul întăririi conluerării oamenilor de știință cu masele largi ale celor ce muncesc, adică a făuritorilor de bunuri materiale. Considerăm că această sarcină este întru totul valabilă și în domeniul de activitate al științelor avute în vedere. Sarcina respectivă poate fi interpretată în sensul că oamenii de știință, cercetătorii cu realizări și prestigiu științific se cuvine să se apropie de problemele producției nu numai pe calea cercetării sau a pregăririi factorului uman, ci și în mod direct, cunoșcind la fața locului și printr-o conlucrare nemijlocită cu acei ce produc bunurile materiale, nevoile desfășurării corespunzătoare și eficiente a acțiunilor sociale, contribuind la rezolvarea lor cu promptitudine, competență, pe măsura capacitaților și posibilităților lor reale. Realizarea unei asemenea legături se poate face atât în cadrele practicii în producție a studenților din învățămîntul de stat sau de partid, cât și în mod permanent prin repartizarea, pe baza unui plan concret, a cadrelor didactice și a cercetătorilor din sfera științelor socio-umane pe unități economice, organisme de stat, partid și sindicat, cu acordul organelor locale și centrale care au responsabilitatea acestora.

Legătura mijlocită dintre științele socio-umane și acțiunile sociale prin intermediul factorului uman s-a bucurat și se bucură de cea mai mare atenție în documentele P.C.R. Acestor științe le revin sarcini de seamă și responsabile în viitorul cincinal și, în perspectivă, în întreg deceniul următor 1981—1990. După cum se știe, forțele de producție nu înseamnă doar factori obiectivi, tehnică; ele includ, ca un element fundamental, omul, ca forță de muncă și, în condițiile actualei revoluții științifice și tehnice, ca forță de creație. În situația ţării noastre se pune de asemenea și problema pregăririi omului ca forță de conducere, ca participant efectiv la rezolvarea tuturor problemelor importante ale vieții economice și politice. Toate acestea presupun însușirea nu numai a unor cunoștințe de strictă specialitate, ci și a celor care vizează munca și activitățile în grupuri și organizații sociale, căile acțiunii eficiente și a celei de creație, legile producerii, organizării, circulației bunurilor economice, relațiile dintre clase, pături și straturi sociale, căile și tipurile de decizie și conducere, legătura dintre acțiune socială, norme și responsabilitate etc. Asemenea cunoștințe precum și multe altele, de același tip, fără de care nu mai sunt posibile

activitățile și comportamentele dezirabile, din punctul de vedere al unor comandamente sociale relevante timpurilor pe care le trăim astăzi, sunt oferite și aduse la zi neîntrerupt de științele socio-umane. Rolul acestor științe de a contribui la formarea forței de muncă necesare pentru progresul economic și social al României rezultă implicit din obiectivele și perspectivele invățământului formulate în documentele P.C.R. Obiectivul de bază al invățământului îl constituie organizarea temeinică a calificării forței de muncă, generalizarea procesului de reciclare a cadrelor, perfecționarea pregătirii profesionale a tuturor oamenilor muncii. Dezvoltarea invățământului nu se va realiza doar pe calea generalizării lui și a sporirii cifrelor de scolarizare, ci, îndeosebi, printr-o schimbare a valorii conținutului lui pe baza celor mai noi cuceriri ale științei.

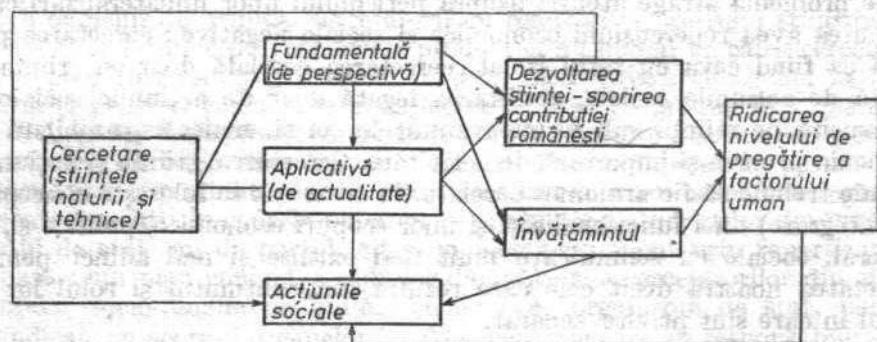
III. În documentele P.C.R. cercetarea este privită atât din perspectiva relațiilor ei cu știința (implicit invățământul)², cât și din aceea a raporturilor ei cu acțiunile sociale. În mod esențial, acest fel principal de a pune problema atrage atenția asupra pericolului unor unilateralizări care ar putea avea repercusiuni economice și sociale negative : cercetarea privită ca fiind ceva cu totul izolat, cercetarea corelată doar cu știința și ruptă de acțiunile sociale, cercetarea legată doar de acțiunile sociale și neinsușită de știință sub forma rezultatelor ei și, mai ales, anihilată ca domeniu propriu și important de activitate. Cercetarea, știința și acțiunile sociale trebuie să fie armoniose corelate (în acest caz se folosește conceptul de integrare) unei funcționalități și unor scopuri economice, politice și, în general, sociale cu semnificații mult mai extinse și mai adinții pentru societatea noastră decit cele care rezultă din conținutul și rolul lor în cazul în care sunt privite separat.

La Congresul al XIII-lea cercetarea, indiferent de domeniul în care se desfășoară, a fost privită pe fondul unor cerințe proprii realităților noastre, condițiilor istorice, naționale și sociale ale României. Obiectul ei, în mod determinant și fundamental, îl constituie realitatea obiectivă și mai precis, legile obiective ale naturii și societății. De această teză de natură filozofică, ce oglindește situația fermă a partidului nostru pe pozițiile materialismului marxist se leagă, în mod firesc, afirmarea epistemologică expresă a concepției și a tipului de metodologie care trebuie să stea la temelia cercetării științifice din țara noastră. La noi, se spune în documentele amintite, cercetarea trebuie să aibă la bază materialismul dialectic și istoric, socialismul științific, Programul partidului — Carta noastră fundamentală ideologică, teoretică și politică, expresia marxism-leninismului creator în România. Responsabilitatea față de destinele lumii în care trăim îi apropie, sub raportul unei sarcini majore, pe toți acei care acționează total sau în parte în sfera cercetării. Este vorba despre necesitatea ca ei să-și aducă un aport, din ce în ce mai mare, la îmbunătățirea

² Întotdeauna cînd ne vom referi în continuare la știință avem în vedere implicit invățământul.

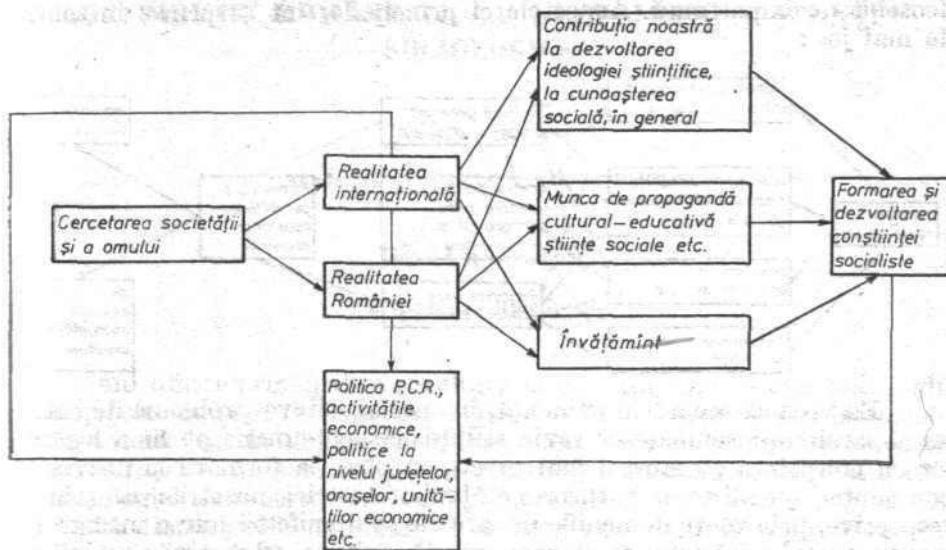
tezaurului cunoașterii universale, în sensul de a da răspuns și sugera soluții pentru depășirea unor probleme legate nu numai de raporturile omului cu natura, ci și de îmbunătățirea relațiilor cu semenii și cu lumea lui și progresul omenirii la scară mondială, în cadrele unei noi ordini internaționale. În sfîrșit, dar nu în ultimul rînd, cercetarea este unitară, indiferent de tipul ei, domeniul în care se desfășoară și știința care o patronează cu sau fără discuții, sub raportul efectelor pe care societatea și conducerea ei politică le așteaptă să le determine asupra evoluției sociale, a realităților țării noastre, în cincinalul actual și în viitoarele decenii.

Analiza sarcinilor cercetării științifice în conexiune cu știința și acțiunile sociale este necesar să țină seama de existența unor deosebiri între științele naturii și tehnice, pe de o parte, și cele socio-umane, pe de altă parte. Dind curs acestei probleme ne putem folosi de următoarea schemă din care rezultă principalele legături ale cercetării din domeniul științelor naturii și al celor tehnice :

După cum se poate constata ne găsim în prezență cîtorva aspecte și legături principale : a. cercetarea din acest domeniu are două direcții de bază de desfășurare între care există o strînsă legătură, și anume cercetarea fundamentală sau de perspectivă și cercetarea aplicativă sau legată nemijlocit de progresul imediat al țării noastre ; b. efectuarea cercetării circumscrise în aceste cadre și, îndeosebi, roadele ei tind să influențeze pozitiv dezvoltarea științei, a contribuției românești la extinderea și adîncirea cunoașterii științifice mondiale, avînd un rol deosebit în perfecționarea invățămîntului care, pe această cale, se leagă de ceea ce este nou și valoros pe planul științei și, totodată, de ceea ce are aplicabilitate în acțiunile sociale și, în sfîrșit, exercită un substanțial impact asupra ridicării nivelului de pregătire profesională a celor ce muncesc și asupra creșterii gradului de cultură generală a tuturor oamenilor ; c. cercetarea științifică a naturii și tehnicii are asupra acțiunilor sociale atît efecte directe, în calitate de cercetare aplicativă, cît și indirecte – prin una sau mai multe mijlociri – prin dezvoltarea științei, ridicarea nivelului de pregătire a factorului uman și, în general, prin invățămînt.

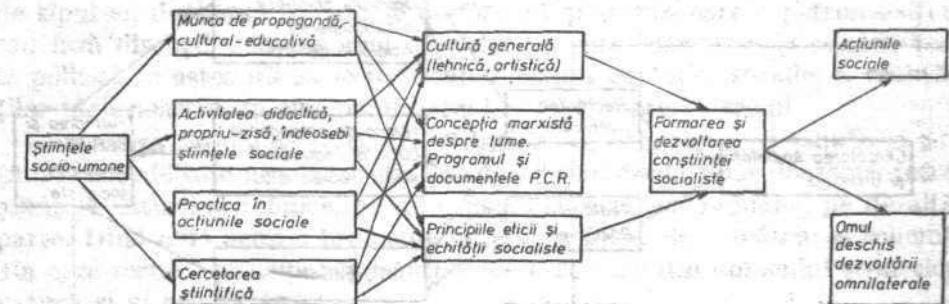
Cercetarea din sfera științelor sociale și umane prezintă anumite particularități. Acest fapt este redat în schema următoare :

În primul rînd, se remarcă obiectul cercetării de acest gen. Ea trebuie să aibă ca obiect central realitatea țării noastre, nu o societate abstractă sau fenomene sociale atribuite unor societăți imaginare. O cerință obiectivă a înaintării spre comunism, se spune în documentele Congresului al XII-lea, este aprofundarea teoretică a problemelor dezvoltării orîndurii noastre, prefigurarea evoluției în perspectivă a societății noastre. Datorită interdependenței economice și sociale, politice și culturale dintre toate popoarele și națiunile lumii, cercetării sociale și umane îi revine și misiunea de a studia realitățile noastre în contextul tendințelor și proceselor care se petrec la scară planetară. Trebuie, se spune în documentele respective, să se aprofundeze mai mult în lucrări teoretice fenomenele care au loc în lume, contradicțiile internaționale și modificările în raportul de forțe pe plan mondial. În al doilea rînd, eficiența cercetării societății și omului se realizează într-o măsură importantă prin mijlocirea muncii de propagandă, activității cultural-educative, catedrelor de științe sociale (filozofie, socialism științific, economie politică, istorie) ce au scopul de a contribui intens la formarea conștiinței socialiste și, pe această cale, la sporirea gradului de participare a tuturor la realizarea sarcinilor ce le revin în cadrul acțiunilor sociale. În al treilea rînd, cercetarea respectivă contribuie la sporirea aportului țării noastre la dezvoltarea ideologiei științifice, la cunoașterea socială și umană, în general și, totodată, la îmbogățirea conținutului științific al învățămîntului. În al patrulea rînd, cercetarea la care ne referim este și trebuie să fie strîns legată de acțiunile sociale, cu deosebire economice și politice. Ea își poate aduce contribuția la elaborarea politicii științifice a P.C.R. și statului nostru, la buna desfășurare a activităților economice, politice, culturale, juridice etc. la nivelul jude-

telor, municipiilor, oraselor, unităților și instituțiilor de cele mai diverse profile.

IV. Corelația dintre științele socio-umane și conștiința socialistă este deosebit de importantă. Aspectele ei principale sunt surprinse în schema de mai jos :

Ea vrea să scoată în evidență, în special, cîteva probleme de care se leagă sarcinile însemnate ce revin științelor socio-umane pe linia legăturii lor cu conștiința socialistă, mai precis, în direcția formării și dezvoltării conștiinței socialiste a tuturor cetățenilor patriei noastre : a. științele respective, prin toate domeniile în care ele se manifestă într-o măsură mai mare sau mai mică (munca de propagandă, cultural-educativă ; activitatea didactică propriu-zisă, îndeosebi științele sociale ; practica în acțiunile sociale ; cercetarea științifică) acționează și se cuvine să acționeze cit mai eficient asupra formării și dezvoltării conștiinței socialiste ; b. aria domeniilor conștiinței comuniste pe care științele socio-umane urmăresc să le dezvolte este deosebit de vastă — creșterea nivelului de cunoștințe de cultură generală (inclusiv, cultură tehnică și artistică), cunoașterea concepției marxiste despre lume, a Programului și documentelor P.C.R., însușirea principiilor etice și echității socialiste ; c. scopul formării și dezvoltării conștiinței socialiste este dublu : atât constituirea unor atitudini și motivații socialiste care să se traducă în acțiunile sociale printr-o dăruire exemplară a eforturilor în vederea realizării sarcinilor economico-sociale stabilite de P.C.R., cit și formarea omului cu o personalitate multilateral dezvoltată.

În încheiere trebuie să spunem că, fără nici o îndoială, această imagine asupra locului și rolului științelor socio-umane stabilită în documentele P.C.R. reprezintă doar cadrul teoretic, principal al perfecționării și dezvoltării actuale a acestora. Obținerea efectivă a unor rezultate importante, sau chiar remarcabile, în această privință este o problemă dependentă de eforturile, pricepera, puterea de creație a celor ce își desfășoară activitatea în cadrul lor. În acest sens, în ultimul timp, cu o tot mai mare insistență secretarul general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, i-a invitat cu o excepțională seriozitate și responsabilitate pe toți cei ce lucrează în sfera științelor socio-umane să dea dovadă de curaj și îndrăzneală în abordarea fenomenelor și proceselor societății noastre și ale lumii contemporane și să nu caute soluții la problemele lumii de azi în lucrările marxiste de-acum un secol, ci în studierea acestor probleme să țină seama de tot ceea ce e nou pe planul științei contemporane.